VOX VRBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Semel in mense prodit

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum,* est:

In Italia: Libellarum **6**;

ubique extra Italiam: Lib. **9** (Doll. **1,80**; Sh. **7**; M. **7**; Rubl. **4**; Coron. **9**)

Cuncta mittantur ad ARISTIDEM LEONORI equitem

Commentarii VOX URBIS possessorem et administratorem

ROMAM - Piazza del Gesù, 48 - ROMAM

Subnotatio fieri potest:

IN GALLIA
apud
Librairie Gamber
Paris
Rue Danton.

IN ANGLIA
apud
Burns and Oates
London W.
28, Orchard Street.

IN RUSSIA
Varsaviae Polonorum
apud
Gebethner et Wolf
Rakowskie Przedmiescie, 15.
"Kronika Rodzinna"
Krakowskie Przedmiescie, 6.

IN CANADA
apud
Librairie Granger Frères
Montreal
1699, Rue Notre-Dame.

Ann. XII. ROMAE, Kal. Iuliis MDCCCCIX. Num. VII.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Rerum index:

COMMENTATIONES PHILOLOGICAE

DE THUCYDIDE

De Thucydide ut historico quale iudicium faciendum putamus? Antiquitatis si spectamus auctoritatem, principem eum Graecorum Romanorumque rerum scriptorum uno fere ore vocatum videmus. Idem posteriores adeoque novicii operum eius editores testimonium dicunt. Inter quos etiam fuerunt, qui ei vel omnium, quotquot unquam historiam attigissent, principatum deferre non dubitarent, asseverantes nullam generis humani memoriam nobis in tam clara luce positam apparere quam Peloponnesiacum bellum beneficio operis Thucydidei. Quin etiam inventus est, qui rem ultra modum exaggerans pronuntiaret Thucydidis ore ipsam historiae Musam locutam videri. Haec de Thucydide iudicia si pro merito ac dignitate rerum prolata sunt, haud sciam an nihil in cumulum laudis et commendationis huius historici possit accedere. At enim non diffitendum est iam superiori aevo locos quosdam scrupulos iniecisse interpretibus, quod nescio quid parum verisimile in enarratis rebus inesse videretur. Sed magna illa et tralaticia Thucydidis auctoritas interpretum aciem ita praestringebat, ut timide modo et dubitanter de eiusmodi locis mussitarent et ad contortas violentasque explicationes confugere mallent quam aperte, quid sentirent, proloqui et historico fidem denegare auderent.

Nuper demum haec lis, ut videtur, dirempta est et quidem non salva Thucydidis fide. Nam Muellerus-Strübing, qui, quum ipse Thucydidis libros non ediderit, tamen in scientissimis eius existimatoribus numerandus est, magno doctrinae apparatu rem aggressus cum de aliis operis Thucydidei partibus tum de rebus Plataeensium, quae secundo et tertio libro exponuntur, multas et graves dubitationes commovit, quae quomodo dilui possint, me quidem non videre fateor. Etenim neque obsidionem Plataearum neque eruptionem partis obsessorum eo, quo Thucydides descripsit, modo fieri potuisse tanti momenti argumentis Muellerus demonstravit, ut omnem paene istius narrationis fidem everterit. Audivi quidem fando professorem quendam Graeciensem peculiari libello conatum esse Thucydidem a Muelleri criminationibus vindicare, sed quamquam illius apologiam nondum oculis usurpavi, tamen in antecessum nego id ei ullo modo contingere potuisse. Eousque manifesta nec ullis artibus expugnabilia nobis Muelleri argumenta videntur, ad quae singulatim persequenda quum hoc loco descendere nobis non liceat, eos, qui rei accuratius cognoscendae cupidi sint, ad ipsam Muelleri dissertationem (1) doctam terseque et polite non sine aliqua acrimonia scriptam delegamus.

Neque vero Muellerus satis habuit illam narrationem ut a veritate discedentem arguere, nisi etiam Thucydidis rationem, quantum posset, explicare et quodammodo excusare conaretur. Atque eorum, quae in hanc sententiam exprompsit, summam hoc loco reddere nobis non abs re videtur.

Veteres, inquit, a vera historiae notione tantum afuerunt, ut vel poëtarum, maxime epicorum et tragicorum, commenta pro rebus vere gestis haberent.

(1) Continetur in ephemeride Lipsiensi: *Neue Jahrbücher für Philologie und Pädagogik*. 1885. Vol. 131. — 1886. Vol. 133.

dixit. Qua de re in eius versibus laboravere Pagius, Ciacconius, Baronius, Tillemontius inter antiquiores, Marucchius inter recentiores, et ante eum Iohannes B. De Rossi, qui, Italiae decus, summo labore et prudentia multos lapides collegit per rudera elisos refecitque, et doctis commentariis instruxit, et Maximilianus Ihm, qui nuper epigrammata recensuit sapienterque adnotavit. Sed haec non meum sunt, qui potius vitia versuum non pauca inquiram.

Ut autem ad illud ieiunitatis vitium, quod supra reprehendi, redeam, Damasus, quum sit pressus et adstrictus, fit saepe obscurus; dumque multa paucis reddere studet, res memoria dignissimas vix et maligno sermone significans, celare potius quam narrare videtur. Quid autem de locutionibus plurimis, quas saepius iterat, ut amputata fractorum lapidum epigrammata in integrum restituere possimus? Quid etiam de scabro illo praeruptoque sermone dicam, quo nonnunquam, aliquot versus aegre magnoque molimine struens, utitur? Quid denique de assiduo illo Vergilii imitandi studio, quo serviliter haeret in verbis, ac non decorem potius eiusque elegantiam conservat?

Verum si haec vitia per se ipsa minime removenda sunt, possumus tamen quodammodo iis ignoscere. Quod enim attinet ad nimiam eius concinnitatem, brevium tabularum causa fortasse ei accidit, quae quidem facundiae et ingenio frena quaedam imponebant. Nihilo minus, quum martyres laudat recentiores, paulo largiore ubertate in dicendo utitur, quippe quorum res penitus didicerit. Ubi primum autem exilis poëta lepidam quandam et brevem locutionem assecutus est, illa postea nunquam abstinet, semelque atque iterum utitur. Huc accedit ut Damasus longum de martyribus carmen, quod nonnisi in doctorum manibus versaturum nullam populo christiano utilitatem laturum esset, minime componere voluerit. Laude igitur dignus humiles plebemque docere inglorius maluit, christianorumque animos in altum erigere, inter poëtas postremus, quam Prudentii antecessor, eruditisque tantum notus, iuxta Sedulium locari. Suumque finem ut melius assequeretur, mea sententia, nonnullas locutiones, quae communes vulgaresque videntur quaeque in rudibus sacrarum epularum diverbiis saepe fortasse eaedem iterabantur, pluries repetit; in his: « regia caeli, pia regna, caelestia regna, foedera pacis, princeps mundi, crimina flere ».

Praeterea, ut a populo audiretur, versus non chartis alexandrinis, non membranis, sed tumulorum lapidibus, sub imis cryptis, consignavit fido illi Dionysio Philocalo, cuius nomen Rossius in lucem prodidit, eos commendans ut amica manu in tumulos incideret, elegantique artificio litteras, in exilem lineam desinentes et rubro colore tinctas, adhiberet.

Quodsi saepe hemystichiis Vergilianis servilem in modum utitur, non Probae Faltoniae exempla est secutus, quae summam in eo impendit operam ut *Vergilius* non mulier *cecinisse videatur*. Neque vero se abstinere potuit a persequendis Vergilii illius vestigiis, quem magnus ipsius amicus Hieronymus *non alterum sed primum Romae Homerum* appellavit. Quin etiam Aeneidis hexametros, quibus nihil potest inveniri perfectius, sibi ad imitandum proposuit. At utinam hausisset heliconias e fontibus Vergilianis aquas, quo modo poëtae omnium et temporum et gentium ingenio praestantes, in primis nostrarum litterarum pater ille Allighierius! Sed Damaso, Vergilium quidem magistrum appellanti, gratiae agendae sunt pro exuviis saltem huc illuc in Aeneide arreptis, ut suam ingenii paupertatem indueret.

❋

Neque haec satis; nostrum enim poëtam nonnullis quoque metricae artis vitiis laborare est confitendum. Interdum namque occurrit versus, vel deficiente pede claudicans, vel modum ultra fas excedens, vel etiam caesura vel alicuius sillabae falsa quantitate peccans. Horum vitiorum ut exemplum producam, sancti Tarsicii laudes vide, septimoque quodam et supervacaneo pede secundum versum peccare intelliges. Quod quidem antiquiores, illius reverentia adducti, culpae eorum, qui nobis versus, quum infideliter trascripsissent, adulteratos prodidissent, vertebant. Nunc autem fragmenta lapidum legentibus vitia Damasiana non excusata in conspectum veniunt.

Attamen qui epigrammata in tenebrosis cuniculis interpretetur, ubi omnia arcana, ubi etiam vel alarum ictus vel errantis vespertilionis stridor terrorem iniicit, quippe quem incredibile visum ac divinum maneat, molle quiddam ea sapere et sacrum, magnaque vi animos movere, necesse est dicat. Priorum vero aetatum christiani, quum diebus festis cryptas essent ingressi piasque illarum latebras inviserent, in utraque cuniculorum parte lapides in parietibus inscriptos mirabantur, et qui martyres fuissent quaeque gessissent singuli, Damasi versibus noverant. Unde praesertim grandia praecipiebant exempla omnemque Evangelii disciplinam; quia lapides, quasi vocales facti, christianos docebant fidem, vitae sanctitatem, rerum humanarum contemptum, magnam erga inopes misericordiam, summam erga Deum pietatem. Haud aliter fiebat, ac si romanus, via Appia Brundisium iter faciens, ex Urbe, in utroque viae latere monumenta, hedera, annis, gloria onusta, viris constituta aspexerit, qui rem publicam virtute et animo condidissent. Quorum nomina resque secum quisque reputans, animum attollebat, quumque illorum gloriae quasi particeps et conscius aemulatione

Illud ne suspicabantur quidem, quod nostra aetate inter omnes constat, historiae officium esse, ut res, sicut gestae essent, summa fide repraesentatas aequalibus et posteris traderet nullo praeterea adiuncto secundario consilio. Immo ipsa rerum veritas eis ne satis digna quidem, quae literis mandaretur, visa est, nisi eadem opera aut delectationi aut utilitati inserviretur. Ac de iis, qui delectationem legentium vel audientium aucuparentur, sufficit meminisse Herodoti eiusque similium, quos ipse Thucydides in prooemio oblique perstringit, eorum vero, qui docere lectores eisque prodesse vellent, nemo id consilium evidentius secutus est quam Thucydides, qui ipse in prooemio declarat suam historiam utilem fore iis, qui, si quando similis rerum conversio exstitisset, ea essent usuri. Nec absimile est illud, quod in descriptione pestilentiae Athenis ortae (II. libro) de futuro sui laboris usu adnotavit. Enimvero etsi non sumus ii, qui utilitatem historiae negemus, tamen iidem contendimus utilitatem sequi historiam, non praeire ei et quasi facem praeferre debere, id quod Thucydideae aetatis homines vix somniasse supra significavimus. Quum igitur Thucydides, ut supra diximus, id sibi praeter ceteros proposuisset, ut instrueret lectores et ad res gerendas idoneos efficeret, vix in ulla operis sui parte id consilium tam aperte ostendit quam in Plataeensium rebus enarrandis. Quae civitas quum nullius fere momenti ad res belli Peloponnesiaci esset, tamen eius fata mirifica copia et epica prope prolixitate descripta videmus. Ipsum belli initium a Thebanorum in Plataeensium urbem irruptione exorsus est, quum tamen exploratum sit principium belli a prima Lacedaemoniorum in Atticam incursione esse repetendum. Atque illam ipsam Plataearum occupationem tam vividis coloribus illustravit, ut magis delenire et oblectare lectorem voluisse quam vera referre videatur. Sed infinito magis ista veritatis neglectio in Plataearum per Lacedaemonios obsidione cernitur. Hanc enim tanta subtilitate tamque minutatim persecutus est, ut facile perspicias eum nihil aliud nisi artes quasdam et rationes tradere velle, quibus et obsidentes et obsessi uti debeant, illi ad expugnandam aliquam urbem, hi ad se quam diutissime tutandos. Atque illarum artium expositionem, quae rei militaris magistro, non historico conveniebat, non dubitavit ad Plataearum obsidionem ita traducere, tamquam si in ea re vere adhibitae essent. Idque optima fide facere sibi visus est neque aequalium opprobria aut refutationem veritus neque existimans se quidquam contra veritatem committere, quae quidem, ut supra monuimus, apud antiquos ipsa per se non satis auctoritatis et momenti habuit, nisi cum aliquo secundario fine coniuncta esset. Quod autem de obsidione Plataearum diximus, idem valet de eruptione partis oppidanorum, quae tam multa vero dissimilia continet, ut ad fabulas et hariolationes detrudenda videatur.

Haec si vere disputata sunt a Muellero, id quod nobis quidem indubitatum est, valde vacillat historica Thucydidis auctoritas. Quis enim ei, quem in tam manifesto veritatis contemptu deprehenderit, credere volet alia licet fortasse vera narranti? Et profecto Muellerus in alias quoque partes operis Thucydidei suspicionem iacit et nominatim in rebus Corcyraeorum, quatenus a Thucydide enarratae sunt, multa parum credibilia relata esse accurata dissertatione demonstravit. Idem innuit etiam in expeditione Siciliensi (libro VII) reperiri nonnulla, de quibus quis iure dubitare queat, quam tamen rem non excussit, sed verbo monere satis habuit. Mihi quidem ipsi etiam in rebus ad Pylum et circa Sphacteriam gestis itemque in eis, quae de Delio Boeotorum memorantur (libro IV) non omnia ad normam veritatis exacta videntur, sed in his quoque partibus nonnulla magis docendi causa exprompta esse, quam quod re vera ita accidissent. Neque tamen in ea altius inquirere volumus, id quod ne necessarium quidem ducimus, quia, si Plataearum historia fide destituta est, omnis Thucydidea de bello Peloponnesiaco relatio non poterit nisi aliquanta cautione adhibita in censum venire.

Sed quamquam haec ita se habent, tamen ego quidem cum voluptate libros Thucydidis evolvo, quem hominem ingeniosum fuisse cum ceterae operis eius partes, tum maxime orationes, licet rhetoricam Gorgianam redolentes atque a vere habitis orationibus et forma et argumento longissime distantes, apertissime declarant.

Iam Thucydidi valedicimus, propediem pauca de philosophia Platonis in medium allaturi.

Goritiae.

A. B.

AGRESTIS CRYPTARUM ROMANARUM MUSA

(Cfr. num. sup.)

Non meum est, sed rerum veterum studiosorum perpendere quanta auctoritate et veritate Damasi epigrammata emineant; diligenter enim pontificum tabularia, quibus fuerat ipse praepositus, perscrutatus, carnificesque ipsos nonnunquam ad parum nota audienda adiens, vera litteris religiose mandavit.

Sequitur, ut aliquantum saepe inter eius pauloque posteriorum poëtarum narrationes intersit: hi enim, quum velint unice delectare, nonnulla vel ex arbitrio suo vel incerta fama fingunt; ille autem, parum delectandi studiosus, nisus haud dubiis testibus, vera

esse difficillimum. Ea enim aetas erat, qua gentium philosophia supremam pugnare pugnam cum fide christiana unguibus et rostris cernebatur. Haec vero etsi ubique gentium contingerent, in iuvenum tamen athenaeis acerrima certamina erant. Siquidem Apostatae Iuliani Caesaris illius conanima per academias atque lycea viva adhuc latebant. At Basilius philosophia Graecorum ita usus est, ut quasi mentium victor et dominator brevi videretur. Quod enim maximum fuit, ethnicorum fabulae ad iuvenis mores corrumpendos parum potuere.

Duo itaque eam semitam tunc Athenis gradiebantur tuto gressu iuvenes arctissima inter sese amicitia devincti, Basilius noster atque Gregorius Nazianzenus. Qui a paganorum tumultu et corruptione secedentes humili vita vivebant et amicorum quoque plausum detrectabant.

Sed, ut ipse fatetur, parum abfuit, quin in studiorum solitudine laborem omnem superbiae virus corrumperet, quae eo perfida magis est, quo intimius in animo reconditur.

Macrina soror fratri succurrit sanctissima custos; qui eius monitis illustratus, domesticum hostem totis viribus propugnavit. Ea victoria denique firmatus baptismi aquis regeneratus est, quas tunc temporis consuetudo invaluerat non, ante quintum lustrum, accipiendi.

Inde obsequens divinae voci suam instaurare vitam ex imis fundamentis Basilius visus est. Quam rem eloquentissima voce sua, ipse explicat. Fatetur enim se primam iuventutem vanae sapientiae adipiscendae tradidisse. Ex ea cura, divino nutu, veluti ex sommo excitatum sese affirmat et ex Evangelii lumine vacuam nimis philosophorum scientiam passimque perituram persensisse. Quo dolore inde sit percitus multis verbis ipse saepe enarravit; fassus est pariter totis viribus ea ex die in caelestia studia contendisse.

Moribus animi primum instauratis, perfectionis viam ingressus est iuxta Evangelica consilia audacter. Quare venumdatis familiaribus bonis atque in pauperes erogatis, in solitudinem Annesiensem secessit, ubi in labore manuum, in oratione multa, in divinis litteris ad sacerdotium sese paravit.

Magna vero exspectanda ex viro erant, qui tot ornatus dotibus ad altare accedebat. Haeresibus conflagrans aetas quasi medenda divino consilio per eum apparebat. Quod augustissimum profecto ministerium cum omnium laude quum esset emensus, designari brevi ad episcopalem cathedram meruit. Eius vero electio non sine acerrimis luctis peracta est, quae primos praesertim episcopatus annos valde agitarunt. At prudentia viri sancti eximiaque caritas animos et odia optime tandem composuit.

Qui tamen maximus eius labor censendus est, is Ecclesiae tutela fuit contra Valentem, Arianum imperatorem, sibi commissae. Qui etsi vi maxima in eum inveheretur eumque in exsilium usque pepulisset, fortitudini tamen eius tandem aliquando concessit.

Profecto prima Christianae Fidei aetate episcopi vita tot laboribus occurrebat, quos vix hodie sit enumerare datum. Certe indefessam navare operam ei oportebat, et caritatem inexhaustam; in quibus plane Basilius vitam omnem suam absumpsisse dici potest.

Caesariensis vix factus antistes, ad sedandum in Cappadocia civile bellum acerrimum ille vocatur. De non resecandis itaque regni provinciis eloquentissime ille scripsit et loquutus est, sed Caesaris avaritia episcopi studium et industriam nullimode audivit.

Exinde ad sui cleri mores ritusque instaurandos conversus, calumniis invidiaeque, ut assolet, obnoxius fuit, adeo vana tamen, ut memoria eius vel ad ultimos nepotes sancta traderetur.

De vita monachorum ita eloquenter scripsit, ut legentes vehementer in solitudinis amorem commoveret. Homilias sermonesque reliquit innumeros, qui ad medendos animos tum sententiis tum verbis apprime pollent. Nam, ut erat pariter sacris profanisque disciplinis imbutus, ita sanctissime simul et dilucide dicere et utile dulci miscere mirum in modum callebat.

Oratorem eum maximum haec fecerunt, quem non iniuria cum Isocrate quidam compararunt. Basilius enim cum Nazianzeno Gregorio cumque Ioanne Crysosthomo aureum eloquentiae sacrae saeculum creasse dicitur.

Sermones, praesertim quos de *Exameron* libro scripsit, concinni videntur et ad plebium animos erudiendos mire potentes. Quos, etsi non adamussim iterare hodie nostris coram auditoribus opportune sacerdos queat, maxima tamen cum utilitate ipse evolvet, praesertim si Basilium legens sacra quoque volumina prae manibus habeat, unde potissimum Caesariensis episcopi eloquentia derivata est.

I. C.

VOX URBIS PALAESTRA

Hernestus Schmitz
Commentarii *Vox Urbis* Moderatori s. p. d.

Ex linguis neolatinis quaenam esset matri latinae similior multoties quaesitum est. Ratio dignoscendi quaestionem ac dirimendi mihi quidem haec esse videtur, ut homines istarum linguarum tentent argumentum quodlibet tractare sua quaque lingua, sed hoc modo, ut tractatio non solum « adspectum vere latinum » conservet, sed etiam singulae voces « eandem significationem eandemque accentum » ut in

fieret, auctis tantis exemplis animi viribus, se quoque magnis rebus non imparem putabat.

Huiusmodi beneficium filiis attulit Damasus papa. Multis enim licet cedat et verborum ubertate et rerum imaginibus et ingenii celeritate, nec soli Prudentio, sed Paulino etiam Nolano, Ausonii dulcissimo discipulo, Sedulio, ceteris inferior dicendus sit, qui quidem omnes non incomptis poëticae artis veneribus plus apud nos valent; nemo autem unquam optimo munere, quod Aristophanes, clarissimus ipse poëta, quondam vatibus omnium aetatum vulgo descripsit, plenius functus est: « ὅτι βελτίους τε ποιοῦμεν τοὺς ἀνθρώπους ἐν ταῖς πόλεσιν » scilicet monere cives melioresque efficere. — Quibus diligenter perpensis, paulo severiori sententiae, quam in eum iuxta recentius illud praeceptum « artem arti » feramus, quum fere nauci eius versus non faciamus, temperandum.

Venerande senex! Trementes artus baculo sustinens mihi Musam convenire demisso et supplici animo videtur, in qua quoque iam diu deferbuit adulescentia, vesteque tamen vergiliana illa indutam, quae quondam eius praeclaram speciem ornavit, nunc vero ex artubus extenuatis et confectis undique defluit. At matrona, generis antiquitate veneranda, senis adventu delectatur, blandisque illius patris verbis, qui, filiorum mortuorum amantissimus, eos supremis officiis prosequi vult elogiaque in sepulcris incidere, vix sibi temperat quin lacrimet, opemque solaciumque pro viribus et pro temporibus illi ferens, voti compotem facit, nugis quidem rethoricis praeter morem, quippe cuius animus penitus sit commotus, se abstinens.

✵

Sunt qui, ut Teuffelius in sua litterarum romanarum historia, ut M. Ihm in Museo Rhenano (vol. L), Damasum incusent, quasi maiora concupiscat nomen iactanter carminibus subscribens. At si ille humillimum sibi epigramma conscripsit, elatius se gerere non poterat, magnos sibi spiritus sumens nomenque suum ipse posteris praedicans. Cuius autem rei causa, vel a sua ipsius erga martyres pietate in exemplum proferenda, vel a proposito et licentiam fidelibus dandi ut martyres parum notos excolerent, et res descriptas teste fide digno veras comprobandi, est repetenda. Vir minime ambitiosus, quem catholica Ecclesia in numerum sanctorum adscripsit, suae magnae mediocritatis conscius, demissa principis Apostolorum verba mutuari potuit « Quod habeo, tibi do ».

Admirantes igitur Damasi versus in cryptis, veluti assem evangelicae illius mulierculae in ima templi Iehovae gaza, probemus quidem Hieronymi sententiam: « elegans in versibus componendis ingenium habuit », spectantem autem ad versus de virginitate iuveniles, quos ille cognovit, nos ignoramus; probemus sane iisdem condicionibus pauloque tenuantes Tillemontii sententiam: « *il avait beaucoup de génie pour la poésie* », qui, nonnulla addens, eadem fere dicit atque Hieronymus, tum quod ab eo dissentire noluerit, tum quod illius sententia carmina quoque meliora, certo recentiorum existimantium iudicio pseudodamasiana, sit complexa. Crimini dare nolo et antiquae artis studiosis et christianis rerum auctoribus nostrae aetatis, quod reverentia quadam adducti idem sentiant atque Hieronymus Tillemontiusque. Verum, quod ad epigrammata tantum pertinet, in Maximiliani Ihm sententiam concedo, qui in Museo Rhenano (l. c.) se « loqui non posse vel de rerum vel de verborum elegantia » asserit (1), et in libri praefatione, quem iam supra commemoravi, haec habet: « Cuius elegantiae re vera vestigia adsunt, quippe quum elegantem poëtam sit imitatus, Vergilium... Minime vero veri poëtae nomen meruit, id quod clamat carminum indoles, in quibus facile desideraveris non quidem studium brevitatis pietatisque nec speciem quandam artis ad Vergilii exemplum formatae, sed ingenium sollertiamque ad inveniendum acutam varietatemque colorum atque spiritum vere divinum: formulas enim locutionesque iterare solet, ut taedium paene adferat legentibus ».

IOSEPH TREZZA.

(1) Sum quidem in eadem M. Ihmi sententia de Damasi arte; verum illi non semper adstipulor de ratione ac via in integrum epigrammata mutila restituendi: quin etiam in lucem editurus sum libellum in quo e diversis sententiis a Bossio, a Buechelero, a Peretio, a Gallandio, a Rivino, ab Ihmo, a Marucchio, a ceteris prolatis ad fidem propiores eligo, epigrammata addens italicis versibus reddita.

DE S. BASILIO MAGNO DOCTORE

Gallus historicus eximius Paulus Allard inter recentiores optime illustravit Basilii illius doctoris gesta, qui ante episcopalem curam atque apostolicos labores vel a iuventute cognomine Magni distinctus est. Atque iure quidem: citissimo enim ascensu Caesarensis ille ex libris ad sacra rostra elatus est, quum ad dicendi artem eum natura impelleret et, contra Tullii sententiam, ipsa quodammodo eum faceret oratorem; cui multa quae disseruit innumerabiliaque quae fideles docuit, temporis quoque conditio necessitatesque ad suadendum accesserunt.

Itaque ex sacrarum rerum studiis acriter funditusque persolutis, Basilii vita omnis tum circa mentem tum circa mores formam sumpsit; quod inter tot atque tantas aetatis suae disputationes de sacris disciplinis, necessarium esse ipse cito cognovit; nam in tanta animorum discordia atque inter tot fervidas disceptationes aequum animi modum servare novit

PAROEMIAE SIVE ADAGIA

Servire scenae.

M. Tullius servire scenae dixit pro eo quod est servire tempori et rebus praesentibus sese accomodare. Translata ab histrionibus fabularum metaphora, qui non suopte iudicio agunt, sed hoc unum spectant, ut quovis modo populi oculis placeant, alioqui explodendi exhibilandique. Sic enim scribit ad Brutum: « Tibi nunc populo et scenae, ut dicitur, serviendum est, nam in te non solum exercitus tui, sed omnium civium, ac poene gentium coniecti sunt oculi ». Quadrabit etiam in eos, qui negotium aliquod susceperunt illustre, unde necesse sit aut cum summa laude aut summa cum infamia discedere propter plurimorum exspectationem.

Porro tempori serviendum esse viro sapienti monuit et Phocylides, cuius verba latine sonant:

Temporibus semper cautus servire memento
Nec restare velis adversum flamina venti.

Quae quidem metaphora ducta est a navigantibus, quos necesse est, semel ingressos mare, ventorum atque aestus arbitrio ferri, frustra conaturos si velint adversus ista pugnare.

DE EPITAPHIIS ARTIFICES RESPICIENTIBUS
IN CHRISTIANORUM COEMETERIIS (1)

Tanta fuit Christianis cum ethnicis convivendi necessitudo, tamque inter utrosque arctum commercium, ut prope non fuerit apud antiquos ars ulla quam Christiani non exercuerint. Scimus vel a circensibus periculis Christianos non abhorruisse; Tertullianus vero, in suo *Apologetico* (2), excessus tantum et abusus a Christianis vitari aiebat: « Itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, officinis, stabulis, nundinis, vestris, ceterisque commerciis cohabitamus in hoc saeculo; navigamus et nos vobiscum, et militamus, et rusticamur, et mercamur, proinde miscemus artes, opera nostra publicamus usui vestro ».

(1) Editori humanissimo debemus, quod in nostro commentario has paginas ex altero P. Xysti O. C. R. notionum archaeologicarum Christianarum volumine excerptas, nuperrime vulgato, lectoribus nostris offerendi potestas fuerit. Prima haec alterius voluminis pars *Epigraphiam* respicit atque in novem capita distribuitur: I. Inscriptiones certa temporis nota munitae. — II. Criteria chronologica. — III. Epitaphia Christiana dogmata significantia. — IV. Hierarchia. — V. De epitaphiis cognationem et familiam respicientibus. — VI. Inscriptiones sacrae. — VII. Damasiana carmina. — VIII. Inscriptiones quae Italice dicuntur « graffiti ». — IX. De operum doliarium sigillis. Accedunt Prolegomena, Index topographicus, Consulum Caesarumque Romanorum ac Pontificum Christianorum series; quae novum etiam hoc clarissimi auctoris opus perfectum et ex omnibus partibus reddunt absolutum.

(2) Tertull., *Apol.*, XLII.

Labor apud Christianos primaevos veluti erat hominum communis et ordinaria conditio, ita ut ne apostoli quidem, nisi sacro vacarent ministerio, a labore manuum se eximerent. Sic legimus Paulum apostolum quum apud discipulos suos Priscillam et Aquilam divertisset, cum ipsis laborasse: « Quia vero

Tonsor.

eiusdem erat artis, manebat apud eos et operabatur (erant autem scenofactoriae artis) » (1). Praecipua autem vitae exercitatio apud antiquos monachos etiam labor fuit manuum, in quo apostolorum exemplo ducebantur: « Tunc veri monachi sunt – ait S. Benedictus in sua Regula – si labore manuum suarum

Faber ferrarius.

vivunt, sicut patres nostri et apostoli » (2). Quaedam anni CCCXLI inscriptio habet: *Depossio* (depositio) *Iuniani pri. idus apriles Marcellino et Probino conss* | *qui bixit annis* XL *in · pace decissit et amator pauperorum bixit* | *cum Brgnia annis* · XV · *benemerenti birginia sua Bictora* | *benemerenti fecit amatrix pauperorum et operaria* (3).

Istud vero operarii vel operariae nomen, quod Christianis honori, Romanis e contra despectui erat, testantibus illis Ciceronis verbis: « An quidquam stultius, quam, quos singulos sicut operarios barbarosque contemnas, eos esse aliquid putare universos? » (4).

In coemeteriorum epitaphiis, ars a defuncto quondam exercita vel inscriptionis verbis, vel huiusce artis instrumentis tabulis sepulcralibus incisis, significabatur. Sic hortulanorum, pomarariorum, fabrorum, capsarariorum, laniorum, confectorariorum, porcinariorum, lineariorum, marmorariorum, tabellariorum, iurisconsultorum, medicorum, etc., nomina aut indicia inveniuntur. Nec desunt milites, veterani, tribuni, campidoctores, centenarii; nec protectores, domestici, fabricenses, cubicularii, qui omnes ad palatium vel personam principis addicti erant; nec denique ipsa

(1) *Act.*, XVIII, 3.
(2) *Regula S. Benedicti*, c. XLVIII: *De opere manuum quotidiano.*
(3) De Rossi, *Inscr.*, t. I, n. 62.
(4) Cicero, *Disp. Tusc.*, c. V, 36.

lingua latina. Quum autem *Vox Urbis* nostra socios et lectores multos habeat in Italia, in Hispania, in Rumania aliisque locis linguae neolatinae, eos ad certamen de hac quaestione provocare in ipsius palaestra omnibus patente placet.

Ut autem ipse primus in arenam descendam pro Lusitanica lingua, tentamen ecce dictionis, certe minime elegantis, nec classicum stylum redolentis, sed proculdubio a grammaticis tum Latina tum Lusitana parum alienae, atque conservatis eodem accentu eademque significatione uniuscuiusque vocis. Numquid hispanico, italico aut alio sermone simile quid facile redigi poterit?

Lingua lusitana, lingua nobilissima!

O gloriosa lingua lusitana, tu es quasi latina! Recusas sinceros favores meos? Quam magnifica tua historia! Quantos triumphos proclamas!

Tuas adversarias contemplas victoriosa.

Quam excellentes poetas inflammas! Quam insignes cantores inspiras!

Tu amas tragedias, Musas plangentes; tu exultas auscultando Musas heroicas, lyras dulcisonas.

Es mel, quando placida oras; es fel, quando iracunda contra iniurias protestas.

Quando es tranquilla, flores abundantes divulgas, harmonias mellifluas cantas.

Quando es offensa, repulsa, maxime contra titulos iustos, tu ferves, tu ardes, tu mordes indomita.

Applaudo tuas victorias. Ante glorias tam puras me inclino. Contempla benigna quem incantas tanto!

Lingua lusitana, salve!

Hierosolymis, d. IV mens. Maii MCMIX.

COLLOQUIA LATINA

Cantus musicus (1).

SABINUS. — Auditione accepi, te in ludum itare musicum, Crescenti.

CRESCENTIUS. — Mene? Audisti vera.

S. — Quoties per hebdomadem?

C. — In dies singulos.

S. — Qua hora?

C. — Duodecima.

S. — Utrone pater voluit, an tu ab eo precibus id extorsisti?

C. — Exoravi patrem; nec muto factum.

S. — Cur, quaeso?

(1) Ex IACOBI PONTANI opere, cui titulus *Progymnasmata latinitatis*, passim retractavit I. F.

C. — Quae hunc intemperiae tenent? Haben' tu aures, an auriculas tantum?

S. — Enimvero habeo aures, nisi eas hoc temporis articulo perdiderim.

C. — Quid ergo interrogas, cur discam canere?

S. — Non absurde id quaero.

C. — At ego dico, absurdissime. Quid enim musica dulcius? quid illa sonorum temperatione auribus gratius aut iucundius?

S. — Scire fidibus (quod ingravescenti iam aetate Socratem philosophum didicisse fama vulgavit), et canere cithara, testudine, barbito, multo esse suavius quovis pignore contendam; at de vocibus, libentius audierim Sirenas, aut lusciniolam, aut cygnum in morte canentem:

Dulcia delecta modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipse sui.

C. — Ista reprehensio inscitiam tuam coarguit: nam si musicam scires, nunquam facultatem nobilissimam in vituperationem adduceres.

S. — Non diffitebor me artem hominum feriatorum, languentium et nihil agentium ignorare. Aures permulcet illa quidem; in animo voluptatis nihil relinquit ut litterae.

C. — Necesse non est, si litterae sunt bonum, musicam esse malum: nec si illae plus prosunt, ideo hanc nihil prodesse.

S. — Acumen dialecticorum. Patet tamen in musica nimium deditos, esse idiotas fere, et....

C. — Haud me dedam immoderate; non dico amplius.

S. — Nolim ego tempus disperdere in repetendis, et usque ad nauseam pene audientium recantandis per dies integros hisce syllabis, *ut, re, mi, fa, sol, la, si*... Praeterea in ligaturis, fugis, cantibus naturalibus, consonantiis perfectis, imperfectis, resolutionibus, diminutionibus, diapente, diatessaron, et similibus tricis.

C. — Mihi relinque istas tricas, et perpende in quos hoc maledicti conferas.

S. — In neminem.

C. — In multos praestantissima dignitate, et in excelso aetatem agentes viros, qui animos pondere curarum lassos, cantiunculis remittunt ac revelant. Sanctarum litterarum summa est auctoritas, qua commendatur musica.

S. — Novi tamen clarissimos gravissimosque viros, qui ne ponantur in suspicione levitatis, canere quum sciant, cantu consulto abstinent.

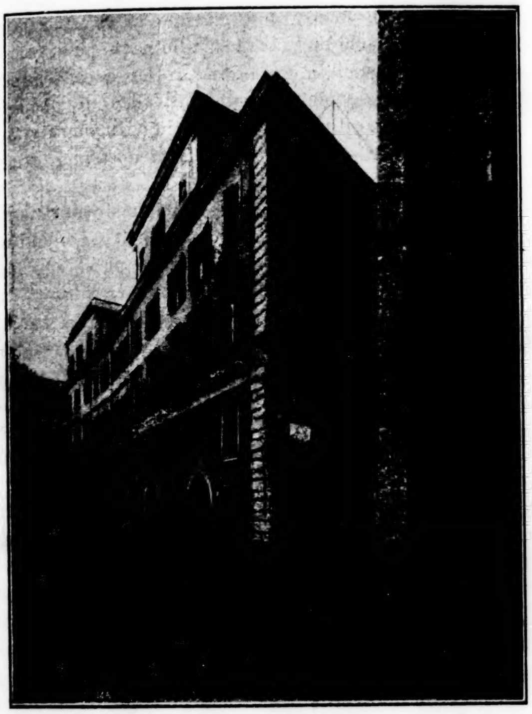
C. — Facesse hinc, Mome; tempus est in ludum eundi. Vale.

S. — Ito, ito, et bonas horas male perde. Canta ab usque mane ad vesperam; canta in somnis quoque.

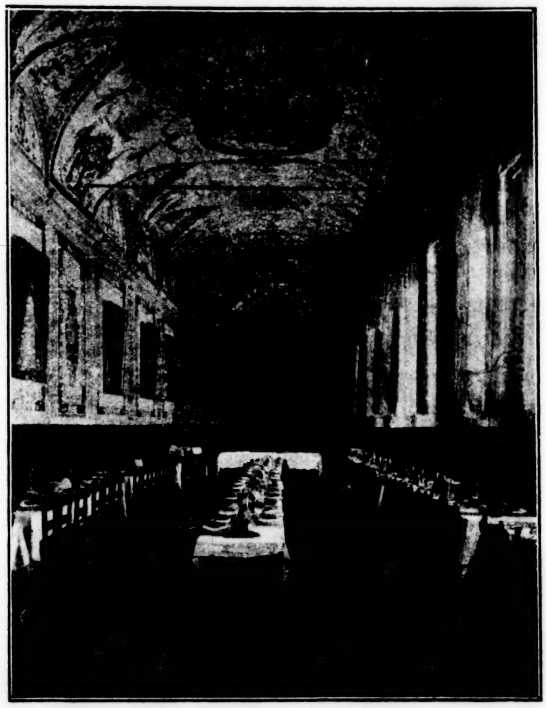
C. — Et tu, quoad lubet, in caelum iaculare.

OB QUINQUAGENARIA SOLLEMNIA

PONTIFICII URBANI COLLEGII
CIVITATUM FOEDERATARUM AMERICAE SEPTENTRIONALIS

Pont. Urbani Collegii Civ. Foed. Amer. Septentr. prospectus ad occidentem versus.

Pont. Urbani Collegii Civ. Foed. Amer. Septentr. coenaculum.

(Photographice expressit nobisque ultro obtulit HENRICUS FILIZIANI eques).

PIUS PP. X
ET
Pont. Urbani Collegii Foed. Civ. Amer. Septentr. iubilaeum

VENERABILI FRATRI
THOMAE EPISCOPO TIT. ADRIANOPOLITANO
RECTORI COLLEGII
FOEDERATARUM AMERICAE SEPTENTRIONALIS CIVITATUM
PIUS PP. X

VENERABILIS FRATER
SALUTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM.

Exeunte anno quinquagesimo post conditum Collegium, cui tu tam sapienter praees, gratum Nobis est, quod significas de solemnibus, quae in proximos dies celebrare constituistis. Nos quam istud Collegium habeamus carum, non te fugit; qui plus semel Nos audisti, quum diceremus valde Nobis probari fructus uberes, quos peperisset vel sanae eruditionis, vel sanctae disciplinae. Etenim in foederatis civitatibus superioris Americae quum prosperus, divino beneficio, sit rei catholicae status, ad eum parandum sane non parum contulit romanum hoc pietatis doctrinaeque domicilium: ubi adolescentes delecti, advigilante Iesu Christi Vicario, rite exculti sunt in suarum spem dioecesium, qui deinceps in omni sacri ministerii genere sese utilissime exercuerunt. Horum bene multos, ex eisque Archiepiscopos et Episcopos non paucos mox, ut intelligimus, faustus iste eventus Romam evocabit, ut tecum et cum alumnis tuis communem agant, gratulantes Deo, laetitiam. Itaque laetitiae vestrae Nos venimus in partem perlibenter: quumque gaudemus, optimum Institutum et opinione bonorum, et crescente in annos singulos alumnorum numero, florere; tum divinae benignitatis eidem opem precamur, unde Romani Pontificis et Venerabilium ex America Fratrum cumulate satisfacere votis perseveret. Auspicem divinorum munerum, ac testem singularis

civilia aut publica officia, ut commentariensis, librarii, libellarii, arcarii, sarcinarii, praepositi tabernaculorum, magistri ludi litterarii, etc.

Quaedam inscriptio medicum cui *pneumatici* titulus adscribitur nobis praebet; de eorum scilicet ille erat schola, qui spirituum vitalium, ut aiebant, actioni universos tribuebant morbos.

IATPOI autem illi potissime dicebantur qui chirurgicam exercebant artem; unde tam in picturis

quam in inscriptionibus cum scalpellorum cultellorumque theca repraesentatur, sicut Lucas Evangelista pingi solitus erat.

Non raro operarius in ipso artis suae exercitio describebatur; vide plura exempla, quae oculis heic subiicimus.

Etiam causarum patrocinatores, seu advocati, inter primaevos fuerunt Christianos, quod tamen ex historia potius quam ex epitaphiis eruitur. Advocatus ille fuit Minucius Felix, quem libri cui *Octavius* est titulus, omnes auctorem agnoscunt. « Minucius Felix - ait Lactantius - non ignobilis inter causidicos fuit » (1); et Hieronymus: « Minucius Felix Romae insignis causidicus » (2). Advocatus fuit quidam Vettius Epagathus, qui anno CLXXVII Lugdunensium fidelium defensionem, magno animo, ante tribunal se assumpturum declaravit (3), quique deinde, quod se Christianum esse fateretur, accusatis adnumeratus est (4).

Faber lignarius.

Advocatus forsan, aut rectius iurisperitus, fuit Tertullianus; certissime vero Cyprianus, Arnobius et Lactantius (5).

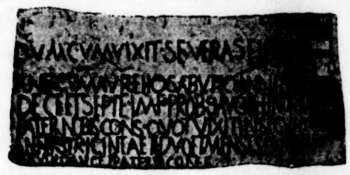
(1) LACT., *Divin. instit.*, l. V, c. I, *P. L.*, t. VI, col. 55.
(2) HIERON., *De vir. illustr.*, 58.
(3) EUSEBIUS, *Hist. Eccl.*, lib. V, *in Prooemio; P. G.*, t. V, col. 1416.
(4) EUSEBIUS, *loc. cit.; P. G.*, loc. cit., col. 1417.
(5) Cf. DOM. CABROL, *Dictionn. d'arch. chrét.*, art. *Avocats*. — Ceterum Christianos aliquot, saltem a saeculo tertio, iudicum advocatorumque functos esse muneribus, e Commodiani quibusdam verbis patet, quibus ad eorum culpas praevaricationesque evidenter alludit. (*Carmen apologeticum*, vv. 582-599; *Instruc.*, l. I, c. XXXI, lib. II, c. XXIX). Advocatos insuper et medicos Christianos fuisse et Arnobius testatur, quum dicit nedum barbaros, etiam « magnis ingeniis praeditos » Christianam professos fidem esse, nempe « oratores, grammaticos, rhetores, consultos iuris ac medicos ». (*Contra gentes*, lib. II, c. V, *P. L.*, t. V, col. 816).

Verum, sicut in ethnicis, ita in Christianis epitaphiis rara advocatorum mentio occurrit, eaque serior. Omnium antiquissima primam saeculi quarti partem respicit et in Domitillae coemeterio invenitur. Certum est, iam inde a saeculi quarti initio collegia exstitisse advocatorum; quae quidem institutiones antiquiores hoc saeculo videntur; at non apparet collegia eiusmodi inter sodales dumtaxat Christianos ante illud tempus constituta fuisse. Quod vero de advocatis negandum videtur, de quibusdam operariorum classibus admittere cogimur.

Quae sequitur tabula pistorem quemdam Maximinum repraesentat, « amicum omnium ». Pistorum mentio haud raro in epitaphiis Romanis occurrit, nec deest in ceteris Christiani orbis regionibus. Pistorum collegii erat veluti insigne modius, et ideo saepe eius

Pistor *amicus omnium*.

Instrumentum musicum.

figuram in epitaphiis cernimus, praesertim in titulis ad coemeteria apud vias Ostiensem, Ardeatinam et Appiam sita pertinentibus. Coemeteria enim harum viarum, maxima ex parte, in prima iacent regione ecclesiastica quae civiles Urbis regiones XII et XIII complectebatur, ubi horrea erant; proindeque ipsum vocabulum *Horrea,* quasi nomen, illas indicabat regiones (1).

Utrum vero pistores Christianum quoddam funeraticium collegium constituerint, veri est simillimum, licet non omnes pistores eiusmodi collegio adsociati essent. Eiusmodi vero collegiorum indicia non parva in picturis inveniuntur. Certo collegium exstitit doliariorum, et tamen dolia ubique repraesentata inveniuntur, quae quidem plerumque artem defunctorum, non autem, ut quidam elapsae aetatis archaeologi docuere, symbolicam seu mysticam adumbrant cogitationem (2).

P. XYSTUS O. C. R.

(1) Cf. DE ROSSI, *Le « horrea » sotto l'Aventino e lo stadio « annonae Urbis Romae »* ap. *Annali* dell'Istituto, 1885, p. 229 sq.
(2) Dixi plerumque, nam aliquando revera aliam profert figura dolii significationem tum in ethnicis tum in Christianis sepulcris, nec raro ipsa ut simplex decoratio haberi debet, praesertim in sarcophagis. Ceterum Patres, praecipue saeculi IV, varie de dolii symbolo loquuti sunt, et quamvis nihil certi de hoc dicere ausim, nihilominus aliud interdum quam artem doliariam eius figuram significare haud dubium dicendum. Quod tamen de dolio, idem nequimus de modio affirmare; neque in ullo casu admittenda videntur ea quae de Maximini relato epitaphio egregius Lupi scripsit, quod nempe figura pistoris virgam dextera gestantis ipse repraesentetur Christus, « quem Maximinus hic sperat redditurum sibi e sepulcro prodeunti mensuram plenam, confertam, coagitatam et superaffluentem. Fortasse etiam, ait ipse auctor, spicae illud alludunt ad granum frumenti, quod, quum mortuum fuerit, multum fructum affert ». (Cf. WILPERT, *Le pitture delle catacombe*, testo, pp. 485 sq.; DOM. CABROL, *Dictionn. d'arch. chrét. et de lit.* etc., art. *Annone* et *Boisseau*).

Fratres, et quae admiremur et quae imitemur exempla. Plurimum quoque ex ea contemplatione accedet roboris ac solatii ad sacri ministerii partes, arduas plerumque ac sollicitudinis plenas, viriliter explendas, ad impense curandum ut omnia instaurentur in Christo, ut in omnibus *formetur Christus* (1), maxime in iis, qui in spem sacerdotii succrescunt; ad constanter propugnandum Ecclesiae magisterium; ad obnitendum strenue pro Christi sponsae libertate, pro sanctitate iuris divinitus constituti, pro iis denique omnibus, quaecumque sacri Principatus defensio postulat.

Nec enim vos latet, Venerabiles Fratres, quod saepe Nobiscum complorastis, quam tristia sint in quae incidimus tempora, et rerum Nostrarum quam sit iniqua conditio. Ipsius doloris, quem ex publicis infortuniis incredibilem cepimus, refricatum est vulnus probrosis criminationibus clero conflatis, quasi segnem adiutorem in ea se calamitate praebuerit; interiectis impedimentis ne benefica Ecclesiae virtus pateret miseris filiis; eius ipsa materna cura et providentia contempta. Alia plura silemus, quae in Ecclesiae perniciem aut versute et callide agitata sunt, aut nefario ausu patrata, publici violatione iuris, atque omni naturalis aequitatis et iustitiae lege despecta. Idque iis in locis accidisse gravissimum est, in quae illatae ab Ecclesia humanitatis abundantior amnis influxit. Quid enim tam inhumanum quam ut e filiis, quos Ecclesia quasi primogenitos aluit fovitque in ipso suo vel flore vel robore non dubitent quidam in Matris amantissimae sinum sua tela convertere? — Nec est cur admodum recreet aliarum conditio regionum, ubi varia quidem belli facies est, furor idem, aut iam exardescens, aut ex occultae coniurationis tenebris mox erupturus. Hoc enim est consiliorum ultimum, apud gentes in quas maiora christianae religionis beneficia promanarunt, omnibus iuribus Ecclesiam despoliare; cum ipsa sic agere, quasi non sit genere ac iure perfecta societas, qualem naturae nostrae Reparator instituit; huius regnum excindere, quod etsi praecipue ac directo animos attingit, haud minus ad horum sempiternam salutem quam ad civilis utilitatis incolumitatem pertinet; omnia moliri, ut imperantis Dei loco effrena dominetur, mentito libertatis nomine, licentia. Dumque id assequantur, ut per dominatum vitiorum et cupiditatum pessima omnium instauretur servitus, ac praecipiti cursu cives ad extrema delabantur; — *miseros autem facit populos peccatum* (2), clamitare non cessant: *nolumus hunc regnare super nos* (3). Hinc religiosorum sodalium sublatae familiae, quae magno semper Ecclesiae praesidio atque ornamento fuerunt, et humanitatis doctrinaeque sive inter barbaras gentes sive inter excultas provehendae principes exstiterunt; hinc prostrata et afflicta christianae beneficientiae instituta; hinc habiti ludibrio sacri ordinis viri, quibus aut ita obsistitur ut eorum plane concidant vires, aut ad publica magisteria vel omnino intercluditur vel satis impeditur iter; aut in institutione iuventutis nullae relictae sunt partes; hinc christiana omnis actio publicae utilitatis intercepta; egregii e populo viri catholicam fidem apertius profitentes, nullo in honore numerove positi, procacibus iniuriis lacessiti, exagitati quasi genus infimum atque abiectissimum, serius ocius visuri diem, quo, recrudescente hostili vi legum, nec sibi licebit in rebus ullis misceri, quibus publica vitae actio continetur. Huius interim auctores belli, tam atrociter callideque suscepti, non alia dictitant se causa moveri, nisi libertatis amore ac studio provehendae humanitatis, quin etiam patriae caritate, haud secus mentiti atque ipsorum parens, qui *homicida erat ab initio*, qui *cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est* (1), et in Deum atque in hominum genus inexpiabili odio succensus. Protervae sane frontis homines, qui verba dare nituntur et incautis auribus insidias facere. Nec enim eos dulcis amor patriae aut anxia de populo cura, aut ulla recti honestique species ad nefarium bellum impellunt, sed vesanus in Deum furor in eiusque admirandum opus, Ecclesiam. Ex concepto eiusmodi odio, tamquam ex venenato fonte, scelerata illa consilia erumpunt Ecclesiae opprimendae summovendaeque a coniunctione societatis humanae; inde ignobiles voces clamitantium eam esse demortuam, quam nihilominus oppugnare non desinunt; quin etiam eae audaciae insaniaeque procedunt, ut omni libertate spoliatam criminari non dubitent quod in hominum genus, quod in rempublicam utilitatis conferat nihil. Idem infensus animus efficit, ut illustriora Ecclesiae atque Apostolicae Sedis beneficia vel astute dissimulent, vel silentio praetereant; forte etiam occasionem arripiant iniiciendae suspicionis et influendi callido artificio in aures animosque multitudinis, acta dictave singula Ecclesiae aucupantes eaque traducentes quasi totidem impendentia civitati pericula, quum contra dubitari non possit, quin germanae libertatis et exquisitioris humanitatis incrementa a Christo maxime per Ecclesiam, profecta sint.

(Ad proximum numerum).

(1) *Galat.*, IV, 19.
(2) *Prov.*, XIV, 34.
(3) *Luc.*, XIX, 14.

(1) IOAN., VIII, 44.

EX SS. CONGREGATIONIBUS ROMANIS

SENTENTIAE NOVISSIMAE SELECTAE

Ex Congregatione Concilii.

Sub art. IX § 2 decreti *Ne temere* [de sponsalibus et matrimonio] in exceptione: «*nisi pro aliquo particulari loco aut regione aliter a S. Sede statutum sit*» non comprehenditur instructio S. Congregationis pro Negotiis ecclesiasticis extraordinariis anno MDCCCXLIV pro imperio Russiaco et regno Poloniae: «Respondendum oretenus, matrimonia mixta, quae in Russiaco imperio et in regno Poloniae inita sint praeter formam a Tridentino Concilio praescriptam, esse prudenter dissimulanda, et, quamvis illicita, pro validis habenda, nisi tamen aliud obstet dirimens canonicum impedimentum», et extensio declarationis Benedictinae ad Poloniam in imperio Russiaco, a Pio VI d. II mens. Martii MDCCLXXX facta. (Ex decr. d. VIII mens. Iulii MDCCCCVIII).

Ex Congregatione Consistoriali.

Pagi «Klonkov» et «Wyzega» separantur a Diocesi Augustoviensi et diocesi Plocensi attribuuntur — (Ex decr. d. XV mens. Martii MCMIX).

Ex Congregatione S. Officii.

Quilibet sacerdos ad extrema sacramenta religiosis mulieribus votorum tum solemnium tum simplicium ministranda rite vocatus eisdem animam agentibus apostolicam etiam benedictionem, etsi aliunde hac facultate non polleat, impertiri valebit, ad normam apostolicae constitutionis s. m. Benedicti XIV, quae incipit *Pia mater*, et servata forma in Rituali romano praescripta. (Ex decr. d. I mens. Aprilis MCMIX).

benevolentiae Nostrae, tibi, Venerabilis Frater, Collegio tuo et omnibus, qui eius solemnibus intererunt, Apostolicam benedictionem amantissime impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die II Iunii MCMIX, Pontificatus Nostri anno sexto.

PIUS PP. X.

PETRI ANGELINII CARMEN

Alma, romano celebranda plectro,
cinge victrices, America lauros;
sparge sub clivo veteris Quirini
serta rosarum.

Nonus hanc sedem Pius excitavit,
hoc tuae pubi posuit viretum,
dum refert Magnae sine labe Matris
festa December.

Cuius afflatu rutilantis astri,
et Petro densam vigilante saepem,
pullulant stirpes, patulisque nigrant
aethera ramis.

Albicant velis inarata dudum
aequora et sacras revehunt phalanges,
laeta ducentes latiis ab oris
germina vitae.

Umbra divini Liguris, decoram
efferens frontem tumulo, diei
huius auroram crocea nitentem
luce salutat;

Et novum late speculatus orbem,
— O meis, inquit, sata Terra curis,
gentibus venas reserabis auri,
mellaque fundes;

alta tentanti potiere saeclo,
delphico pacis redimita serto;
signa trans latas agitabis undas
libera semper,

si meo Lignum positum lacerto
stabit, ac pulsu sine sorde Matris,
Urbe deductae referent cohortes
munera Christi.

ACTA PONTIFICIA

Sanctissimi Domini Nostri Pii divina providentia Papae X litterae encyclicae octavo exeunte saeculo ab obitu S. Anselmi doctoris.

((Cfr. num. sup.)

Fuit igitur in eo admirabilis quaedam earum partium conspiratio et consensus, quas plerique falso arbitrantur secum ipsas necessario pugnare nec ullo pacto posse componi; nudo candori consociata granditas, animo excelso modestia, fortitudini suavitas, pietas doctrinae; adeo ut, quemadmodum in instituti sui tirocinio, ita etiam in omni vita, *mirum in modum tamquam sanctitatis et doctrinae exemplar ab omnibus haberetur* (1).

Neque vero duplex haec Anselmi laus intra domesticos parietes aut magisterii se fines continuit, sed, quasi e militari tabernaculo, processit in solem et pulverem. Nancto enim quae diximus tempora, pro iustitia et veritate fuit ei dimicandum acerrime. Cumque naturae vi ad ea studia ferretur maxime quae in rerum contemplatione versantur, in plura et gravia negotia coniectus est, et, sacro assumpto regimine, in medium devenit rerum certamen atque discrimen. Et qui miti ac suavi erat ingenio, studio tuendae doctrinae ac sanctitatis Ecclesiae compulsus est a tranquillae vitae iucunditate recedere, principum virorum amicitiam gratiamque deserere, dulcissima vincula, quibus cum sodalibus religiosae familiae sociisque laboris episcopis iungebatur, abrumpere diuturnis conflictari molestiis, omne genus angustiis premi. Gravissimis enim odiis ac periculis circumseptum locum expertus est Angliam, ubi enixe illi obsistendum fuit regibus ac principibus, quorum arbitrio erant Ecclesiae sortes gentiumque permissae; ignavis aut indignis officio sacro ministris; optimatibus plebique rerum omnium ignaris atque in pessima quaeque vitia ruentibus; imminuto nunquam ardore, quo fidei, morum, Ecclesiae disciplinae ac libertatis, eiusque propterea doctrinae ac sanctitatis exstitit vindex; plane dignus hoc altero memorati Pascalis praeconio: *Deo autem gratias quia in te semper episcopalis auctoritas perseverat, et inter barbaros positus, non tyrannorum violentia, non potentum gratia, non incensione ignis, non effusione manus a veritatis annuntiatione desistis.* Et rursus: *Exsultamus,* inquit, *quia gratia Dei tibi praestante auxilium, te nec minae concutiunt nec promissa sustollunt* (2).

Ex his omnibus, Venerabiles fratres, aequum est Nos etiam cum Decessore Nostro Paschali, lapsis ab illa aetate saeculis octo, laetitiam percipere, eiusque voci resonare, gratias Deo persolventes. Simul vero cohortari vos iuvat ad hoc sanctitatis doctrinaeque lumen intuendum, quod, in Italia ortum, Gallis affulsit plus annos triginta; Anglis supra quindecim; Ecclesiae denique universae communi praesidio ac decori fuit.

Quod si *opere et sermone* excelluit Anselmus, hoc est, si vitae pariter doctrinaeque palaestra, si contemplandi vi et agenti alacritate, si dimicando fortiter et sectando pacem suaviter, splendidòs Ecclesiae triumphos comparavit et insignia in civilem societatem beneficia contulit, haec omnia ex eo sunt repetenda, quod in omni vitae cursu doctrinaeque ministerio Christo et Ecclesiae quam firmissime adhaeserit.

Haec mentibus defigenda curantes in tanti Doctoris commemoratione solemni, praeclara inde hauriemus, Venerabiles

(1) *Breviar. Rom.*, d. XXI mens. Aprilis.
(2) In lib. III. *Epist. S. Anselmi*, ep. 44 et 74.

DIARIUM VATICANUM

(Die XXI mens. Maii - d. XX mens. Iunii MDCCCCIX)

Coram SSmo admissiones.

Praeter purpuratos Patres, Urbanos Antistites aliosque viros, qui sui quisque muneris gratia Pontificem de more adiverunt, peculiari nota digni sunt iuxta admissionis diem: De Thun Hohenstein Princeps, Melitensis Ordinis Magister Maximus; Nicolaus Szècsen de Temerin, legatus extraordinarius atque administer cum omni potestate Austrorum Hungarorumque civitatis apud Apostolicam Sedem; De Liechtenstein Princeps foemina, Mensdorf Comes et Consilium Societatis S. Michaelis Vindobonensis; operariorum agmen Gallicis ferriviis vacantium; manus peregrinorum Austriaci imperii; Subalpinorum peregrinorum manus; Blumenstihl Comes eiusque familia; P. Murray, Rector Maximus Congregationis SS. Redemptoris recens electus cum sacro religiosae familiae suae comitio; Lodovicus Chigi, Princeps Urbanus; Ordinis Minorum S. Francisci Concilium; Hispani peregrini ex Terra Sancta reduces; Pontificii Urbani Collegii Foederatarum Civitatum Americae Septentrionalis alumni, una cum pluribus Nordicae Americae episcopis et peregrinis, qui ad quinquagenaria ipsius collegii sollemnia celebranda Romam advenerunt.

Pontificiae electiones.

Excmus vir Prosper Scaccia, episcopus Tiburtinus, ad Senarum archiepiscopatum promovetur.

— R. v. Marianus Ugolini, alter ab Sanctae Sedis Archivista, et Leopuldus Fonck S. I. praeses Pontificii instituti biblici renunciantur.

— R. v. Antonius Perathoner, ex Austria, inter Sacrae Romanae Rotae Auditores adsciscitur.

Vita functi viri clariores.

Romae, excmus vir Paulus Maria Barone, archiepiscopus Senarum electus, et Petrus Wenzel, alter ab Archivista S. Sedis.

Varia.

Die XXVI mens. Maii *Motu proprio* Sanctissimi iurisconsultorum et causas in foro agentium coetus, cui nomen a S. Petro Apostolorum Principe, deletur.

Die I mens. Iunii Apostolicae litterae vulgantur quibus Pontificium Institutum Biblicum in Urbe erigitur.

ANNALES

Caesarum conventus.

Reval, in Russico litore, proximis diebus Gulielmus, Germanorum Caesar, Nicolaum convenit, Caesarem Russorum. Eventus memorabilis est quamquam privatae visitationis sub specie exhibitus. Colloquia enim octo circiter per horas producta, adstantibus hinc Germanorum Petropolitano legato Pourtalès, inde Stolipyno, Iswolskio et Schönno administris, procul-dubio fidem omnem ademerunt eorum verbis, qui post Balkanicam quaestionem brevi exoriturum bellum inter Germanicam Russicamque nationem vaticinabantur. Contra, deducere licet, hunc etiam conventum ad servandam pacem et ad tranquillam quaestionum, quae inter Europae populos agitantur, solutionem, firmum auxilium conlaturum.

Cretensis quaestio.

In eiusmodi quaestionibus ipsum Graecorum et Turcarum discrimen de Cretensi insula adnumerandum. Graeci enim vehementius his diebus sese commovere visi sunt, ut denique margarita illa sui maris a Turcarum corona discinderetur; Turcae contra acriter obstitere, neque a belli minis abstinuerunt. Ceterorum vero populorum gubernatores, quibus quasi tutela insulae commissa est, officia sua interposuere, quietemque suadentes, mentem suam aperuerunt eundemque animum, fore ut communi utriusque partis expletione res ipsorum opera brevi definiatur.

In Mauritania.

Mauritanum imperium dicendi iterum argumentum praebet; cum Hispanis enim ita se gerit, ut hi oppositiones publice denuntiare cogantur, et gentium suarum rebelliones sedare non potest. Seditionibus Beni M' Tir tribus et Kitani principis, factio accessit senis illius Bu Amara, qui populos ad meridiem incolentes spe magnorum praemiorum ad se quotidie trahit.

PUBLICI PER ORBEM COETUS
LEGIBUS FERENDIS

In **Anglia** nova lex de aerario lata.

In **Austria** nummularia mensa agraria pro Bosniaca regione post vehementem disceptationem decreta.

In **Batavia** nova comitia favorabilia administrorum collegio, cui Heemskerk praeest, omnino cesserunt.

In **Gallia** bellicarum rerum administratio opportunis legibus reformata.

In **Germania** rogationi legis ad fiscum reformandum vehementer obsistitur.

In **Italia** exterarum rerum administer Tittonius contra socialistas inurbane atque inclementer Russorum Caesari publice insultantes, firmiter et cum

— Nullus sacerdos titulo Missionarii Apostolici in posterum insignietur: 1° nisi authenticum documentum exhibuerit, ex quo resultet, ipsum coram examinatoribus a legitimo superiore deputatis formale examen subisse de competenti theologica et philosophica doctrina, deque peritia ad sancte, fructuose et decore praedicandum verbum Dei sacrasque dandas missiones; atque favorabile prorsus ab iisdem examinatoribus testimonium retulisse, et a superiore suo legitimam approbationem simul reportasse; — 2° nisi ad excipiendas sacramentales utriusque sexus fidelium confessiones ab Ordinario loci, in quo moram nempe stabilem sive ultimam trahit orator, iam fuerit legitime approbatus; — 3° nisi saltem per decem annos sacris missionibus aliisque praedicationibus, ac praesertim extra limites interdum suae dioeceseos, cum laude vacaverit atque intenderit; de qua re Ordinarii locorum fidem indubiam in scriptis fecerint, testantes pariter, oratorem statutis ab Apostolica Sede circa sacram praedicationem normis constanter adhaesisse, et irreprehensis moribus apud populum se probasse; — 4° nisi commendatus fuerit per litteras ad sacram Congregationem S. Officii directe transmittendas ab Ordinario loci, ubi habituale domicilium tenet orator; et si agatur de sacerdote regulari, consensus etiam et commendatio in scriptis, ut supra, sui superioris generalis accesserit.

Sacerdos qui a S. Officii Congregatione Missionarii Apostolici titulo decoratus fuerit, huiusmodi titulo et adnexis indulto et facultatibus nonnisi ad libitum Sanctae Sedis gaudere valebit, nec non sub directione et dependentia Ordinariorum locorum, in quibus missiones per eum fieri contigerit, quibus omnino parere debeat, ac licentiam prius cum facultatibus ab eis recipere.

Indultum et facultates ab eadem S. Congregatione una cum titulo Missionarii apostolici concedenda, illa tantummodo erunt, quae in speciali elencho continentur; ac praeter illa nullum peculiare privilegium, nulla habitus distinctio, neque ulla a proprio Ordinario exemptio tributa censeantur.

Super rescriptum praefatae S. Congregationis, quo alicui sacerdoti titulus Missionarii cum adnexis indulto et facultatibus tribuitur, litterae apostolicae in forma *Brevis*, vita naturali oratoris perdurante valiturae, expedientur. (Ex decr. d. XXII mens. Aprilis MCMIX).

Ex Congregatione SS. Rituum.

Decretum seu instructiones de cantibus concinnandis edendisque ad officia propria alicuius ecclesiae vel instituti. Sacra Rituum Congregatio necessarium atque opportunum iudicavit, quasdam instructiones seu leges circa cantus concinnandos atque edendos, Officia propria alicuius ecclesiae vel instituti respicientes, statuere ac evulgare. Quae quidem instructiones seu leges in audientia d. XXIV mensis Martii MCMIX a SS. D. N. Pio Papa X approbatae ac sancitae, sunt quae sequuntur:

1.° Praeter cantus, qui in editione vaticana habentur, alii exstant non pauci, qui, quum et ipsi ad usum liturgicum, licet peculiaris tantum loci, pertineant, propterea omnino debent (Decr. d. XI mens. Aug. MCMV, 5-6) ad formam gregorianam concinnari, aut certe reduci, ut inde possint Sacrorum Rituum Congregationis approbatione muniri.

2.° Istiusmodi cantus, quamvis non universam spectent Ecclesiam, nihilominus in potestatem cedunt Sedis Apostolicae, quae eos approbando facit suos, ac pleno prorsus iure petitur de forma usuque eorum admittendis, tollendis, limitandis et ita quidem moderandis, ut cantus etiam proprii singularum ecclesiarum cum typicis et inter se concordent.

3.° Nec tamen ista suprema Sedis Apostolicae potestas super liturgicas cantilenas impedit, quominus firma maneant possessoribus consueta proprietatis iura, scilicet:

a) Ordinario, super ecclesiae suae Proprium, sumptum quidem universe; minime vero in partes, nisi omnino speciales;

b) auctori vel editori primo, si agatur de melodiis vel de aliquo Proprio cuipiam ecclesiae non reservatis ut esset v. g. *Kyrie* in Ordinario Missae extra editionem typicam approbatum, aut Proprium regionale; quae tamen, decennio elapso, publici iuris fiant, salvo semper sedis Apostolicae dominio.

4.° Praedictorum autem iurium usus sic temperetur, ut nullus Ordinarius, auctor vel editor obstare queat, quominus alii, si conditiones infra notatas impleant, aliquem cantum proprium, suo verborum contextu, ut par est, instructum, typis pariter evulgent.

5.° Quivis editor, cantus huiusmodi dari cupiens, ad id admittatur a legitimo possessore, dummodo huic fidem faciat: *a)* de sufficienti ad rem perficiendam facultate et peritia; *b)* de praestanda eidem possessori debita remuneratione, cuius scilicet pretium excedere nequeat duplum expensae ad primam confectionem requisitae.

6.° De moderatoribus supremis alicuius religiosi instituti idem valeat quod supra de Ordinariis sancitum est, peculiaribus tamen servatis privilegiis a Sancta Sede antehac concessis. — Contrariis, etc.

— Preces et hymni liturgici, v. g. Introitus, Communio, hymnus *Lauda Sion,* a choro musicorum lingua vernacula cantari non possunt infra missam privatam. (Ex decr. *Buscoducen.* d. XXXI mens. Martii MCMIX).

— Religiosi, quorum constitutiones nihil disponunt circa Missam conventualem, tenentur dicere quotidie unam Missam conventualem, Officio diei correspondentem, iuxta decretum generale S. R. C. sub num. 3757 diei II mens. Decembris MDCCCXCI. Missa conventualis choraliter, id est cum assistentia communitatis omnino celebranda est, et quidem post recitatam in choro respectivam horam canonicam; ipsa autem Missa et horae eandem praecedentes congruo tempore persolvantur. (Ex decr. *Ord. Carmelit. Excalc.*, d. XIV mens. Maii MCMIX).

— Si infra octavam alicuius festivitatis seu mysterii petatur Missa votiva de eodem festo, celebranda die qua non recitatur Officium de octava, huiusmodi Missa votiva celebrari debet more festivo, quamvis de diebus infra octavam nulla vel sola fiat commemoratio. (Indidem).

Ex Congregatione de Sacramentis.

Quilibet sacerdos, qui ad normam art. VII decreti *Ne temere* [de spons. et matr.], imminente mortis periculo, ubi parochus vel loci Ordinarius vel sacerdos ab alterutro delegatus haberi nequeat, coram duobus testibus matrimonio adsistere valide ac licite potest, in iisdem rerum adiunctis dispensare quoque potest super impedimentis omnibus etiam publicis matrimonium iure ecclesiastico dirimentibus, exceptis sacro presbyteratus ordine et affinitate lineae rectae ex copula licita. (Ex decr. d. XIV mens. Maii MCMIX).

Si non omnia cadunt secunda, fortuna est industria sublevanda.

CAES., *De bell. gall.*, III, 73.

[7] # AEGYPTII - CAROLI M. ROSINII Comoedia

Recognovit I. F.

Illic consistite: cum tempus erit, indidem
Arcessam vos. **Chr.** Uti iubes. **Ant.** Heus, Chremes,
Abscedamus; tuque valeto, vir optume.
Chr. Vale, in quo spes omnis mea sita est. Precor,
Ne me destituas, bone. **Iphi.** Ne palpita, Chremes (1),
Laetus eris. **Chr.** Dî te fortunent, Iphicrates (2).

SCENA II.

Charinus, Sannio.

Char. Quid tibi videtur nunc? Magnus Curculio (3)
Disparuit. **San.** Miror equidem, si non adhuc
Rediit, sed aliquid fortasse fuit in mora.
Char. Fortasse etiam consuluit is ventri suo,
Cum sat nobis consultum duceret a Iove,
Ad cuius fanum supplicatum miserit.
San. Nimis suspiciosus, Charine, es. **Char.** O! utinam
Falsus sim. **San.** Atqui falsum te esse ipsa res docet.
En ipsum, qui huc festinus, laetusque advenit.
Char. Ipse est, do manus; quid nunc ferat, videbimus.
San. Expectatissimus venis, Curculio.

(1) *Dexteram porrigens.*
(2) *Exeunt adversis partibus.*
(3) *Sardonice et iracunde loquitur.*

SCENA III.

Curculio, Charinus, Sannio.

Cur. Hic nempe locus, quem vobis condixeram (1),
An templum Iovis? **Char.** Illic dudum expectavimus,
Mox impatientes obviam tibi venimus.
Cur. O quam damnosa res haec impatientia,
Puer! **San.** Inculcare id saepius non destiti.
Char. Peccatum fateor, mi bone; nunc parcas, precor.
San. Omitte nunc ista, et quid gaudii feras (2),
Dic potius nobis. **Cur.** Etsi deberem minus,
Vobis prodesse cupio. Sed circumspice
Prius, num qui nostros sermones aucupet.
San. Nemo est, dic confidenter (3). **Cur.** Transegi omnia.
Domum vobis ornatam, coenamque opiparam
Iam comparavi, aurique si lubet affatim.
Char. Quomodo? dic planius. **Cur.** Dicam. Est ditissimus
Heic homo, nomine Blepharo, sed aeque sordidus.
Unicus est illi quindecennis filius,
Item, ut pater, bardus, nulliusque ingenî,
Quem mercatorem gnavum institui discupit.
Huic ergo persuasi, huc venisse peregre

(1) *Iratus loquitur.*
(2) *Subiratus haec dicit.*
(3) *Circumspectat.*

(*Pergit in pag. seq.*)

omnium plausu restitit. Rationes accepti et expensi in examen vocatae.

In **Russia** antequam publici coetus sessiones ad mensem Octobrem intermitterentur, de « conscientiae libertate » lata lex.

In **Turcarum imperio** contra, lex reiecta de officio « alterius ab administro » instituendo.

PER ORBEM

Die XXI mens. Maii MDCCCCIX Aspern, adstante Francisco Iosepho, Austrorum Hungarorumque Caesare, centenaria sollemnia pugnae illic pugnatae celebrantur.

— d. XXIII, Niceae ad Varum, Essling proelii memoria pariter magno cum apparatu renovatur.

— d. XXIV, Romae, medicorum ex nationibus omnibus alter conventus habetur ad laboris infortunia examinanda.

— d. XXVI, Vindobonae, in Iosephi Haydn, celeberrimi illius musicae artis magistri, honorem nobiles ludi peraguntur, centesimo recurrente anno ab eius obitu. Laurentius Perosi iis adest tamquam Summi Pontificis legatus.

— d. XXX Pisis, Palestri aliisque locis Italorum Gallorumque sanguine an. MDCCCLIX cruentatis, singulorum proeliorum quinquagenariae commemorationes incipiunt.

Arelate, Friderico Mistral poëtae viventi adhuc monumentum dicatur.

— die XXXI aëronavis *Zeppelin* Berolinum versus iter faciens, ad Goeppingen quum pervenisset, arbore implicata, labefactatur.

Die I mensis Iunii, Neapoli, quinquaginta et tres annos natus supremum obit diem Iosephus Martucci, musicae artis inter Italos praeclarus.

— d. V, Hagae, piaculari aqua abluitur Iuliana, Gulielmae reginae filiola prima.

— d. VII Ferdinandus, Bulgariae rex, Vindobonam tenet.

— d. IX ad Montem Albanum Ionicum curruum series vapore acta in alteram occurrit. Viatores viginti et unus vulnera patiuntur.

— d. XIII Florentiae, Andreae Del Sarto, saeculi XVI pictori eximio in illa orto civitate, aeneum monumentum exigitur.

— d. XIV Rivi Ianuarii in urbe moritur Alfonsus Moreira Penna doctor, Brasiliensis civitatis praeses.

— d. XVII, Reval, Gulielmus, Germanorum Caesar, cum Nicolao, Caesare Russorum, convenit.

— d. XX, Meriel, apud Lutetiam Parisiorum, repentino morbo corripitur Ludovicus Marchetti, pictor insignis, Romae natus d. X mens. Maii MDCCCLIII.

LIBRI RECENS DONO ACCEPTI.

*Socios et lectores admonere iuvat, libros recens editos atque ad nos missos ut in **Voce Urbis** eorum notitia detur, neque hoc ipso a nobis commendari, neque apud administratorem nostrum, nisi contra aperte declaretur, venumdari. Si quis igitur alterum eorum sibi cupiat, petat necesse est ab editore, quem semper indicamus.*

Notiones archaeologiae christianae disciplinis theologicis coordinatae auctore P. XYXTO O. C. R. — Vol. II pars prima: Epigraphia. — Romae edid. Desclée et Soc. (Ven. lib. 6).

I. B. FRANCESIA sacerdotis **Tarcisius.** Actio dramatica versibus senariis conscripta. Editio altera. — Ex officina *Don Bosco* S Benigni in Salassis (Ven. lib. 0,50).

Carmen saeculare, quod ad centesimum anniversarium Rom. Cath. ecclesiae Thephelissensis, tituli Assumptionis B. Mariae V. celebrandum ARNOLDUS RUDZIANSKI kal. Mai. anno Domini MDCCCCIX fecit.

L'abbé I. M. MEUNIER. **Traité de la prononciation normale du Latin.** — Lutetiae Parisiorum ex off. Poussielgue, *Rue Cassette, 15.*

AENIGMATA

(PERMUTATIO VOCALIUM)

I.

A mulier queritur iam facta labentibus annis;
O flet, si gravius fert miserandus homo.

II.

A precibus semper ferventibus addito, ut absit
O, tibi si apparuit, ne ferat ulla mala.

I. WABNER.

Ex sociis, qui utriusque aenigmatis interpretationem ad Commentarii moderatorem miserint intra menses duos, unus, sortitus, gratis accipiet opus I. B. FRANCESIA S. Benigni in Salassis his diebus editum, cui titulus:

TARCISIUS

ACTIO DRAMATICA VERSIBUS SENARIIS CONSCRIPTA.

Aenigmata an. XII, n. IV proposita his respondent:

1) **Aer, Rea;** 2) **Ara, Ora.**

Ea rite soluta miserunt:

Petrus Tergestinus. — Alex. P. Gest, *Trentonio.* — Ern. Màrtonffus, *Nagyvàrad.* — F. Arnori, *Mediolano.* — Ios. Rainelli, *Arona.* — Ios. Martins, *Philadelphia.* — F. Guerra, *Aletio.* — Max. Wronski, *Nowa Wies Narodowa.* — Rich. Brondel, *Brugis.* — Ed. Ryan, *Tullamore in Hibernia.* — Alf. Martinez, *Badaiocio.* — Guil. Schenz, *Ratisbona.* — Rich. Müller, *Berolino.* — Guil. Schmidt, *Londino.* — Alois. Cappelli, *Senis.*

Sortitus est praemium:

ALFONSUS MARTINEZ,

ad quem missum est opus, cui titulus:

ALOISII CLASII LUSUS PASTORALES

(Latine vertit IOANNES BATTANIUS).

PROSPECTUS SUBNOTATIONIS
COMMENTARII VOX URBIS IN AN. MDCCCCIX

Pretium annuae subnotationis est in Italia Libell. 6
ubique extra Italiam Libell. 9
(Doll. 1,80; Sh. 7; Mark. 7; Rubl. 4; Coron. 9)
recto tramite mittendum

ad ARISTIDEM LEONORI Equitem

Commentarii "Vox Urbis" possessorem et administratorem

ROMAM, Piazza del Gesù, 48

Praemia sociis constituta:

Ex subnotatoribus quisque numisma, iubente Centrali Consilio ad Pii X P. M. Iubilaeum Sacerdotale celebrandum expresse cusum et extra commercium habitum, dono accipiet.

Novi subnotatores singuli praeterea *Vox Urbis* kalendario fruentur, quod socii, qui iam superioribus annis habuerunt, obtinere simul poterunt, dummodo subnotationis pretio lib. 0,25 ad diribitorii expensas resarciendas addiderint.

Qui socium novum acquisiverit unum, eiusque subnotationis pretium cum suo miserit, gratis accipiet Caesaris Tiratelli tabulam metr. 0,60 × 0,40 a celeberrimo Urbano S. Michaelis hospitio splendide caelatam, baptismalem pompam in Campania referentem. — Ab hoc tamen et sequentibus praemiis bibliopolae excipiuntur.

Qui socios novos acquisiverit duos ut supra, horologium sibi habebit in Germanicis officinis ad Roskopfii rationem nobis fabricatum.

Qui socios novos acquisiverit tres eorumque subnotationis pretium miserit, a pretio suo solvendo eximetur.

Qui socios novos viginti quinque coegerit ante Iulium mensem, dimidiatum pretium itineris habebit ab Italiae finibus Romam usque, atque inde in discessionis Italicam stationem, secunda, prouti vocant, ferriveharum classi usus.

Qui socios novos coegerit quinquaginta, uti supra, eodem itinere gratis omnino gaudebit.

Usque ex Aegypto iuvenem divitem admodum
Cum paedagogo, et navi onusta mercibus,
Quem ad nostratem Lachetem miserit pater,
Panophis nomine, ut mercaturae daret
Operam: Lachetem vero commentus fui,
Idcirco quia is nuper fato defunctus est,
Ut proinde non sit, qui hos recipiat hospites.
Hac fabula lactatus avarus Blepharo,
Mirum, quam cupit aegyptios hosce hospites
Ad se pertrahere, tum illis inhians mercibus,
Tum reputans perbelle consultum filio,
Si tanto cum negotiatore inierit
Societatem. Hinc coepit me orare impensius,
Ut ad se adducerem statim, atque istam sibi
Conciliarem hospitalitatem mutuam.
Spopondi. Quid tibi videtur, Sannio?
San. Papae! Curculio, pro tua sapientia
Invenisti dolum. **Char.** Nos ergo Aegyptii
Sumus? **Cur.** Vos nempe ipsi estis. Tu vocabere
Psitthacopsis, Charine, gnatus Panopheos:
Tu vero Colocinthopsis fidus assecla.
Tenetis iam? **San.** Tenemus. At haeret res mihi.
Cur. Eccur? **San.** Quia aegyptiace nescimus loqui.
Char. Optime ait Sannio. **Cur.** Imo nugas venditat;
Quippe procellas timetis in simpuvio.
Nil planius est, quam linguam aegyptiam loqui.
San. Doce nos ergo hanc linguam. **Cur.** O quam tu tardus es!
Num Blepharonem aegyptiace scire autumas?
San. Non aedepol autumo. **Cur.** Ergo quidquid barbaro
More insusurraveritis pleno gutture,
Purum putum erit aegyptium. **San.** Teneo probe.
Cur. Tuque, Charine, intellextin'? **Char.** Non belle hactenus:
Pone exemplum. **Cur.** Fac, te salutem dicere
Blepharoni velle, ingressus cum fueris domum;
Tum murmurans, quodcumque in buccam venerit,
Et barbaro te torquens more, dicito (1)
In hunc fere modum: *Haalmaim baar*
Blepharoim neni. **Char.** Nunc recte intellego.

(1) *Os huc illuc contorquens.* (*Ad proximum numerum*).

Epistolarum commercium

Cl. v. dri. A. Ba..., **Goritiae.** — Omnia accepimus, tibique amplissimas gratias referimus.

Cl. v. A. Hab..., **Modling.** — Scriptum, quod misisti sero nimis ad me pervenit, quam ut pro opportunitate ederetur. Feriarum otium tibi tempus aliquod alia scribendi proxime suppeditaturum confidimus.

Cl. v. L. Laur..., **Cantuariae.** — Quid de iis quae pollicitus eras?

Cl. v. I. Asp..... Ro..., **Afragòlae.** — Simulac curae, quibus undique premor, intervallum aliquod fecerint, ad te scribam.

Cl. v. T. Cur.., **Treiae.** — Ad proximum numerum.

A Secretis.

Sponsor: Ioannes Baptista Ciampi, iurisperitus.

Romae — Ex officina *Pacis*, Phil. Cuggiani.